

ТАҚРИЗ

ба фишурдаи диссертасияи Қурбонов Содик Ҳамроқулович дар мавзуи “Таҳқиқи муқоисавии калимаҳои хоси шева дар лаҳҷаҳои тоҷикӣ ҳавзаи Сурхондарёи Ҷумҳурии Ӯзбекистон ва шеваи ҷанубии забони тоҷикӣ”, ки барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илми филология аз рӯйи ихтисоси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ пешниҳод шудааст.

Дар забоншиносии мусир, баҳусус баҳши шевашиносӣ, масъалаҳои таҳқиқталаб зиёд буда, ба таври мукаммал мавриди омӯзиш қарор додани калимаҳои хоси шева дар мисоли лаҳҷаҳои тоҷикӣ ҳавзаи Сурхондарёи Ҷумҳурии Ӯзбекистон ва шеваи ҷанубии забони тоҷикӣ дар забоншиносии тоҷик муҳим арзёбӣ мешавад. Таҳқиқи муқоисавии калимаҳои хоси шева дар асоси маводи лаҳҷаҳои тоҷикӣ ҳавзаи Сурхондарёи Ҷумҳурии Ӯзбекистон ва шеваи ҷанубии забони тоҷикӣ дар забоншиносии тоҷик бори аввал ба таври комплексӣ сурат гирифта, баррасии меъёрҳои забонии ин қабати таҳқиқталаби луғоти лаҳҷаҳо ба бисёр масъалаҳои мубраму баҳсталаб равшанӣ меандозад ва ин гуфтаҳо муҳим будани мавзуи таҳқиқотро асоснок мегардонад.

Бо дарназардошти методологияи таҳқиқи кори илмӣ матолиби баррасишаванда дар шакли муқаддима, се боб, хулоса, рӯйхати адабиёти истифодашуда ва замима таҳия гардида, риояи банду бости кори илмӣ аҳаммияти илмии корро афзун гардонидааст.

Дар муқаддимаи диссертатсия, тибқи муқаррапот, мубрамии мавзуи таҳқиқ ба таври илмӣ асоснок ва дараҷаи омӯзиши он баррасӣ шуда, мақсаду вазифаҳои таҳқиқ, навгониҳои он, методология ва методҳои таҳқиқ, арзиши назариву амалии диссертатсия ва нукоти ба ҳимоя пешниҳодшаванда ба таври дақиқ тавсиф шудааст.

Докторант Қурбонов Содик мавзуи таҳқиқро бо низоми муайяни илмӣ ба риштаи таҳлил кашидааст, ки барои зина ба зина ҳал гардидани вазифаҳои бамиёнгузошташуда ва дар маҷмуъ ҳосил шудани тарҳи комили пажуҳиш мусоидат намудааст. Бобу фаслҳои кор паҳлухои гуногуни мавзуъро фаро гирифта, дар алоқамандии мантиқӣ ба ҳамдигар қарор доранд.

Муаллиф дар боби аввали диссертатсия андешаи забоншиносони русва тоҷикро оид ба ташаккули калимаҳои хоси шева мушаххасан таҳлил намуда, масъалаҳои баҳсталабро дар шинохти меъёрҳои забонии ин қабати луғавӣ арзёбӣ кардааст. Омилҳои асосие, ки барои таҳқиқи калимаҳои хоси шева дар забоншиносии тоҷик муҳим ба ҳисоб мераванд, дар диссертатсия оварда шудаанд. Дар зербоби алоҳидаи ин боб мағҳуми илмии истилоҳи калимаҳои хоси шева бори аввал дар забоншиносии тоҷик ба таври мукаммал баён карда шудааст. Вобаста баҳудуди интишори калима ба тағйироти шакливу маънӣ дучор шудани калимаҳои хоси шева бо мисолҳои фарован нишон дода мешавад. Боби якуми диссертатсия ҷанбаи мустаҳками илмӣ дошта, натиҷаҳои он дар такмили бахши назариявии забоншиносии мусоири тоҷик, баҳусус шевашинойӣ, дар шинохти меъёрҳои забонии калимаҳои хоси шева заминаи мусоид ба миён меорад, ки бо дарназардошти ин нукта муҳим ва мубрамияти кори илмӣ собит карда мешавад.

Калимаҳои хоси шева роҳҳои ташаккули худро дорост. Дар боби дуюми рисола масъалаҳои калимасозӣ, тағйироти шакливу маънӣи калимаҳои иқтибосӣ дар доираи калимаҳои хоси шева, инчунин маҳфуз мондани калимаҳои адабии китобӣ дар лаҳҷаҳои тоҷикӣ таҳлилу баррасӣ шудааст. Муаллифи диссертатсия омилҳои асосии дар доираи маҳдуд истифода шудани унсурҳои калимасозро дар ташаккули калимаҳои хоси шева зикр менамояд. Аз маънӣ аслӣ дур рафтани калимаҳои хоси шеваро вобаста ба табииати лаҳҷаҳо хуб баррасӣ кардааст. Андешаҳои муаллиф қобили қабул аст, ки унсурҳои таъриҳӣ дар лаҳҷаҳо садсолаҳо боқӣ мемонад ва омӯзиши асолати забон дар асоси забони зиндаи ҳалқ дар ҳаллу фасли бисёр масъалаҳои баҳсталаб боис мегардад.

Дар боби сеюми диссертатсия таҳти унвони “Таснифи мавзуии калимаҳои хоси шева” оид ба таҳқиқи лексикаи ашёй: калимаҳои хоси шевави ифодакунандаи мағҳумҳои хешутаборӣ, хона ва ҳавлӣ, хӯрокворӣ, либос, гиёҳу дарахт, ҷашну маросим ва хунарҳои мардумӣ; мағҳумҳои лексикаи файриашёй: мағҳумҳои амал, аломат ва зарф дар ин лаҳҷаҳои таҳқиқшаванда

сухан меравад. Бояд қайд намоем, ки таснифоти мавзуии калимаҳои хоси шева хуб сурат гирифта, муҳаққиқ дар ҳар як зербоб садқо калимаи хоси шеваро баррасӣ менамояд, ки то ҳол таҳқиқталаб буданд ва ин омил ба такмили луғатнигории шевашиносӣ равона шудааст.

Таҳқиқоти мазкур арзиши баланди илмиву амалӣ дорад. Он дар забоншиносии тоҷик мавзуи наву мубрам буда буда, он масъалаҳои муайян намудани меъёри забонии калимаҳои хоси шева, ҳудуди интишори онҳо, шаклгериҳои забонӣ ва ифодаи маъноии онҳо дар забоншиносии тоҷик, роҳҳои маҳфуз мондани асолати забон дар лаҳҷаҳои тоҷикиро фарогир мебошад.

Ҳамин тавр, мазмуни диссертасия ва услуби таълифи диссертасия аз он далолат медиҳад, ки муаллифи он Қурбонов Содик Ҳамроқулович дар таълифи диссертасия ва ҳаллу фасли масъалаҳои дарпешгузоштааш муваффак шудааст.

Нукоти ба ҳимоя пешниҳодшуда хусусияти навгонӣ дошта, он дар заминаи матни диссертасия пурра асоснок карда шудаанд.

Бо вучуди ин дастовардҳои назаррас дар диссертасия баъзе камбудиҳо ба назар расид, ки дар пажуҳишҳои оянда ба инобат гирифтани онҳо аз аҳамият ҳолӣ наҳоҳад буд:

1. Дар фишурда баъзе хатоҳои имлӣ ва техниқӣ (саҳифаҳои 6,7,12,13,19, 27 ва ғ.) ба назар мерасад.

2. Баъзе калимаҳои хоси шева (масалан, *кола*, *чӯғ*, *хварзода*, *коза* ва ғ.) хусусияти умумистеъмолӣ доранд ва дар шеваҳои дигари забони тоҷикӣ низ истифода мешаванд, ки наметавон онҳоро қотеона ба қатори калимаҳои хоси шева дохил кард.

3. Сарчашмаи баъзе иқтибосоти илмӣ дар автореферати диссертасия мушахҳас оварда нашудаанд.

Ин камбудиҳо ҷузъӣ буда, қиммати илмии диссертасияро паст намекунанд. Диссертант вазифаҳои дар наздаш гузоштаро бомуваффақият иҷро кардааст.

Диссертацияи Курбонов Содиқ Ҳамроқулович таҳти унвони
“Таҳқиқи муқонсавини калимаҳои хоси шева дар лаҳҷаҳои тоҷикӣ ҳавзай
Сурхондарёи Ҷумҳурии Ӯзбекистон ва шеваи ҷанубии забони тоҷикӣ”
таҳқиқоти баанҷомрасида буда, дар сатҳи баланди илмӣ навишта шудааст.
Муаллифи барои дарёфти дараҷаи илмии доктори илми филология аз рӯйи
иҳтиноси 10.02.01 – Забони тоҷикӣ сазовор аст.

Муқарризон:

доктори илмҳои филологӣ,
мунидири кафедраи филологияи тоҷик
ва забонҳои шарқӣ ҳориҷии донишгоҳи давлатии
Самарқанд ба номи Шароф Рашидов

С.Х.Ҳұчакұлов

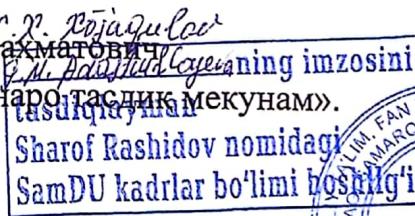
доктори илмҳои филологӣ оид ба фалсафа (PhD),
дотсенти кафедраи филологияи тоҷик
ва забонҳои шарқӣ ҳориҷаи донишгоҳи давлатии
Самарқанд ба номи Шароф Рашидов

Г.М.Адашуллоева

«Имзои Ҳұчакұлов Сироҷиддин Ҳолмажматови
ва Адашуллоева Гүлноза Мұхайдиновнаро тасдиқ мекунам».

Сардори раёсати кадрҳои
Донишгоҳи давлатии Самарқанд
ба номи Шароф Рашидов

И. Бўриев

Маълумот барои тамос:

Суроға: 140332, Ҷумҳурии Ӯзбекистон,
ноҳияи Самарқанд, Янги ҳаёт-2, хонадонии 99
Почтаи электронӣ: sirojiddinxonjaqulov1976@gmail.com
gulnozaadasulloyeva@gmail.com
Тел.: (+998) 91 536-74-88
(+998) 97-922-14-07